

Citace záznamu

Zuzana Křenková, Zámek Ahníkov, Palácové křídlo zámku, *Renesanční a manýristické štukatéřství v Čechách a na Moravě* (online databáze), <https://stuky.upce.cz/node/907>, vyhledáno 16. 4. 2024.

Zámek Ahníkov, Palácové křídlo zámku

Číslo záznamu: 907

Bližší určení díla: Zaniklá dekorativní štuková výzdoba na východní fasádě a téměř ve všech prostorách interiéru palácového křídla

Není památkově chráněno.

Umístění: Exteriér a interiéru palácového křídla zámku

Datce: 1609 až 1620

Ahníkov, zámek, sál ve druhém podlaží palácového traktu (foto: VI. Uher; zdroj: Muk – Zahradník 1979)

Anotace

Dnes již neexistující zámek v Ahníkově představoval pozoruhodný renesanční komplex, který musel přes svou nespornou architektonickou hodnotu ustoupit v 80. letech 20. století těžbě uhlí. Objekt vyrostl na místě gotické tvrze. Jednoduše řešené severní křídlo zámku bylo vybudováno na konci 16. století Linhartem Štampachem starším. Východní palácový trakt vznikl jako novostavba mezi lety 1609 až 1620 na objednávku Linharta Štampacha mladšího. Vedle pozoruhodného rozvržení a mimořádné kamenické výzdoby toto křídlo vynikalo i štukovým dekorem. Ten doplňoval exteriér a většinu prostor jeho interiéru. Štukatury v objektu realizovala dílna, která byla činná i na několika jiných stavbách regionu. Doložena je zhruba ve stejné době na další štampachovské stavbě zámku ve Vičicích a na zámcích v Prunéřově a Klášterci nad Ohří. Jednotnou dílenskou příslušnost jednoznačně potvrzují formy pro provedení dekorativních, ale i složitých zoomorfních a figurálních štukatur, které se opakují napříč všemi jmenovanými objekty.

Abstract

The now non-existent castle in Ahníkov was a remarkable Renaissance complex which, despite its undeniable architectural value, had to give way to coal mining in the 1980s. The building was built on the site of a Gothic fortress. The simply designed northern wing of the castle was built at the end of the 16th century by Linhart Štampach the Elder. The eastern wing of the palace was built as a new building between 1609 and 1620, commissioned by Linhart Štampach the Younger. In addition to its remarkable layout and extraordinary stonework, this wing was also distinguished by its stucco decoration. It accompanied the exterior and most of the interior spaces. The stucco work in the building was carried out by a workshop that was also active on several other buildings in the region. It is documented at about the same time on another Štampach's building, the chateau in Vičice, and on the chateaus in Prunéřov and Klášterec nad Ohří. The single workshop affiliation is clearly confirmed by the forms for the execution of the decorative, but also complex zoomorphic and figurative stuccoes, which are repeated across all the buildings mentioned.

Kraj	Okres	Obec	Katastr
Ústecký kraj	Chomutov (okres)	Málov	Ahníkov
Ulice, čp. / č. o.		GPS	
		50.434735157011, 13.322591019014	

Technika štku	Materiálová skladba	Povrchové úpravy	Původnost
Vytlačovaný štuk			

Uměleckohistorický popis

Dnes již neexistující zámek v Ahníkově představoval pozoruhodný renesanční komplex, který musel přes svou nespornou architektonickou hodnotu ustoupit v 80. letech 20. století těžbě uhlí. Periferní poloha zámku, devastace a následný zánik přispěly k tomu, že byla stavbě věnována jen minimální badatelská pozornost. Objekt nebyl nikdy odpovídajícím způsobem zhodnocen a zasazen do kontextu evropského renesančního stavitelství. A to i přesto, že šlo o mimořádnou a zdá se, že do značné míry svébytnou památku, jejíž nejbližší vazby bychom mohli hledat snad jen v tvorbě Hanse Vredemana de Vries.

Na místě gotické tvrze v Ahníkově, doložené jistě již v 15. století, vybudovali Linhart starší Štampach ze Štampachu a jeho syn Linhart mladší honosné zámecké sídlo. Zatímco severní zámecký trakt v sobě skryl torzo původní tvrze a lze jej spojit se stavební aktivitou staršího ze Štampachů, východní palácové křídlo vzniklo jako novostavba na objednávku Linharta mladšího. Reprezentativní trakt představoval pouze torzo původně mnohem širšího zamýšleného projektu (Muk – Zahradník 1979, s. 20, 47). Lze předpokládat, že jeho výstavba následovala bezprostředně poté, co Linhart mladší převzal Ahníkov do své výhradní držby v roce 1609. Jistě ale musela být finalizována před rokem 1622, kdy poslední štampachovský majitel Ahníkova

o panství přišel v rámci pobělohorských postihů. Linhart byl odsouzen ke ztrátě dvou třetin majetku, konfiskaci propadlo celé ahníkovské panství. Třetina odhadní sumy měla být sice vyplacena zpět, ale pravděpodobně se tak nikdy nestalo. Údaje z tzv. kontrataxe, kterou nechal Linhart vypracovat jako obranu proti nízkému odhadu svých konfiskovaných statků při jejich prodeji, potvrzují, že stavebníkem východního křídla byl skutečně on, a ne jeho otec, kterému stavbu připisuje některá literatura (Sedláček 1923 s. 139; Šamánková 1961, s. 85; Vlček 1999, s. 158). Uvádí se zde, že jenom jedno patro zámecké novostavby Linharta přišlo na více než 10 tisíc kop (Balašová 2008, s. 87–105). O funkčním uspořádání Linhartova nového palácového křídla jsme spraveni z pobělohorského inventáře zámeckého komplexu z roku 1622. V traktu jsou v přízemí evidovány obytné a skladovací prostory, zatímco v patře se nacházela velká tabulnice a vybavená ložnice. V inventáři nejsou zmíněny všechny místnosti, které se v křídle nacházely – zřejmě se v prostorách nenacházelo nic, co by bylo vhodné inventovat. Severní křídlo, inventářem označené jako „stará budova“, bylo naproti tomu podstatně lépe vybaveno (Balašová 2008, s. 87–105).

Dvoupodlažní palácový trakt se k východu obracel fasádou s bohatým kamenickým dekorem. Hlavním akcentem průčelí byl mohutný dvousosý arkýř nad vstupní branou, který se nad sedlovou střechu zámku zdvihal v podobě vysokého věžového nástavce s terasou. Protiváhou mu byl bohatě dekorovaný štít střešního vikýře v druhé části průčelí. Podobně náročně bylo řešeno i průčelí směřující do dvora. Přízemí zde v severní části otevíraly dva mohutné oblouky lodžie, které odpovídaly průjezdu a interiérovému schodišti. Patro pročlenila pravidelně rytmizovaná arkáda a celek završily dva bohatě štítové střešní vikýře. Vedle pozoruhodného rozvržení a mimořádné kamenické výzdoby palácový trakt vynikal i štukovým dekorem. Ten zdobil exteriér a většinu prostor interiéru křídla. Štukatury v objektu realizovala dílna, která byla činná i na několika jiných stavbách regionu.

Doložena je zhruba ve stejné době na další štampachovské stavbě zámku ve Vičicích a na zámcích v Prunéřově a Klášterci nad Ohří. Jednotnou dílenskou příslušnost jednoznačně potvrzují formy pro provedení dekorativních, ale i složitých zoomorfních a figurálních štukatur, které se opakují napříč všemi jmenovanými objekty.

Budova ahníkovského zámku byla před demolicí podrobně fotograficky zdokumentována, popsána a zakreslena. Snímky zachycující exteriér stavby a jednotlivé prostory interiéru mají pochopitelně omezenou vypovídací hodnotu. Zejména v případě detailů provedení štukového dekoru. Stavba byla v době dokumentace značně devastovaná, některé štukatury již nebyly vůbec zachované a jinde bylo jejich přesné provedení skryto pod vrstvou nátěrů. Část kamenických článků stavby byla během demolice sejmuta a je dodnes uložena v Zooparku v Chomutově. Ze štukatur byly sejmuty odlitky a spolu s několika originálními kusy byly uloženy do sbírek chomutovského muzea. Podrobný průzkum zachovaných autentických prvků by ozřejmil nejen detaily jejich provedení, ale zejména by přinesl cenné informace k barevnému řešení štukatur, ke kterému nelze z černobílých snímků stavby mnoho říci.

Popis štukatur palácového křídla

Štukový dekor byl užit v exteriéru i interiéru stavby. Na fasádách se omezil pouze na doplnění náročné kamenické dekoru, v interiérech naopak představoval hlavní výzdobný prvek, definující jejich podobu.

Ve východním průčelí štukový dekor doplnil bohaté kamenické ztvárnění arkýře. Plochu nad okny druhého podlaží vyplnily štukové páskové obdélníky s mohutně vykrojenými stranami a na spodní straně schematizovaným iluzivním okulem bezprostředně přiléhajícím k nadokenní římsě. Rohy takto formovaných rámu doplnily rozety, ve středu byla drobná srdcovitá pole s nízkým reliéfem s úponky a květy v měřítku, které bylo poněkud nesouladné s kamenickou prací. Další štukový dekor byl umístěn o patro výše – v ploše pod okny třetího půdního podlaží. Obdélná pole vymezená útlými a na koncích zavíratými listy a prostými pásky vyplnily vyšší reliéfy s korunovanými hlavami.

Dispozice palácového křídla obsahovala v přízemí čtyři hloubkové trakty, z nichž severní byl traktem komunikačním. Na průjezd situovaný pod arkýřem navázalo vpravo schodiště do pater stavby a vlevo tři obdélné průchozí sály. Průjezd byl při dvorním průčelí ukončen lodžii o dvou arkádách a sklenut valeně se styčnými výsečemi. Hrany klenby, čelní oblouky i patky doplnil plochý štukový pás s ornamentálními lístky. Křížení obohatily drobné reliéfní rozety.

Portálem v ose šířky průjezdu se vstupovalo do sálu v jeho sousedství. Valená klenba s krátkými výsečemi byla doplněna štukovými žebry s reliéfními pletenci do systému sítě. Stejný dekor obíhal přízdní oblouky a patky kleneb, styk žebek kryly reliéfní rozety. Střední pole vytvořené žebrovou sítí bylo zdůrazněno oktogonem, ve kterém byl vložen maskaron s korunou. Pole při dvorním průčelí doplnil sférický čtverec s konkávními stranami, protější pole při východní fasádě zvýraznil kruh s vloženou rosetou. Jednodušší štukový dekor měly dva sousední prostory přístupné osovými vstupy. Valenou klenbou v místnostech pronikaly krátké výseče zvýrazněné reliéfním listovcem.

Nástupní rameno schodiště bylo otevřeno do lodžie. Zaklenula jej, jako další schodišťová ramena, polokruhově valená klenba se systémem štukových obdélníků hluboce čtvrtkruhově v rozích vykrojených a vzájemně spojených pásky. Podesta mezi přízemím a patrem měla dvě křížová klenební pole doplněná na hranách štukovými reliéfními pásy nejspíše s rozetkami. Paty klenby na podestě vyrůstaly z volutových konzol, po stranách byl prolomen pár nik se štukovými mušlemi v konchách.

Druhé podlaží paláce bylo na rozdíl od přízemí klasickým dvoutaktem s arkádovou chodbou při dvorním průčelí. Chodbu zaklenula polokruhová valená klenba s dvojicí styčných trojúhelných výsečí. Hrany lunet i přízdní oblouky byly obohaceny reliéfním štukovým listovcem, styk lunet doplnily rozetky podložené jednoduchými trojlísty. Patky tvořily římsové konsoly složené z ornamentálních pásků a podložené volutami. Štukový dekor doplňoval i 13 arkádových oblouků. V patách arkád probíhaly jednoduché reliéfní lístky složené se zavíjejících se pásků s rozetami ve středu. Velkou část dispozice hlavního traktu patra zaujímal hlavní sál zaklenutý neckovou klenbou s výsečemi po obvodu, v koutech sdruženými. Sál byl dodatečně přetnut příčkou, která narušila průběh zaklenutí. Klenební hrany zdůrazňovala štuková žebra, která z čela dekoroval motiv sdružených volut s vloženými listy. Po stranách se rozvíjely pásy vejcovce. V křížení byla žebra doplněna o rozety. Náběhy žebek podbíraly pozoruhodně tvarované konzoly – shora je tvořila římsa členěná listový kymatem, vlys s dvojicí volut obdobných jako na klenebních žebrech, na spodě pak s dvojicí dráček. Koutové konzoly byly prosté, volutové. Střed klenby dekorovala dvě obdélná pole vymezená žebry se stejnými motivy, které byly použitý na klenebních hranách. Do polí byly vloženy další rámy s uchy s projmутými hranami a centrálními oválnými poli. Obě pole doplnila orlice s rozepjatými křídly a plasticky vyvedeným tělem. Po stranách pak byly rozmístěny čtyři reliéfy – dvě andělská poprsí doprovázela kompozice s ovocem vymezená věncem a kruhový medailon s vázou s květinami. Sál byl osvětlován dvěma okny na jihu a dvojicí okenních otvorů v arkýři nad průjezdem. Arkýř byl zaklenut plackovou klenbou nasazenou na drobných pendentivech. Plochu klenby pročlenilo obdélné pole s uchy na rozích. Zaklenutí středního prostoru patra bylo zřejmě dekorováno obdobně jako v sálech v sousedství průjezdu v přízemí. Štuková žebra však byla dodatečně odstraněna a v době poslední dokumentace objektu v roce 1979 se z nich zachovaly jen stopy. Podobně tomu bylo v poslední prostora patra zcela na jihu, kde se po žebrech členících výsečovou klenbu zachovaly jen otisky. Ve špatném stavu byla v době před demolicí stavby i štukatura v místnosti rozvinutá nad částí hlavního sálu a v arkýři ve třetím půdním podlaží objektu. Staticky narušené zaklenutí prostoru bylo zajištěno železobetónovou skořepinou. Autentické řešení tak bylo dokumentováno jen v arkýři, který zaklenula necková klenba s výsečemi po obvodu. Výseče sbíhaly na koutové pilířky s hlavicemi tvořenými volutami s penízovým dekorem. Výseče a přízdní oblouky akcentovala žebra s motivem rozvílily s vloženými listy a květy. Křížení žebek dekorovaly rozety.

Literatura

Jaroslav Schaller, *Topographie des Königreichs Böhmen, VII. Saazer Kreis*, Praha 1787, s. 157-162.
Johann Gottfried Sommer, *Das Königreich Böhmen, XIV. Saazer Kreis*, Praha 1846, s. 176, 182.
August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království Českého, XIV. Litoměřicko a Žatecko*, Praha 1923, s. 139.
Eva Šamánková, *Architektura české renesance*, Praha 1961, s. 85-86.
Jarmila Krčálová, Renesanční architektura v Čechách a na Moravě, in: *Dějiny českého výtvarného umění*, II/1, Praha 1989, s. 25, 43.
Rudolf Anděl, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Svazek III. Severní Čechy*, Praha 1984, s. 21.
Zdena Binterová, *Zaniklé obce Chomutovska. Díl I. V povodí říčky Hutné*, Chomutov 1995, s. 11.
Pavel Vlček, *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*, Praha 1999, s. 158.
František Musil – Miroslav Plaček – Jiří Ůlovec, *Zaniklé hrady, zámky a tvrze Čech, Moravy a Slezska po roce 1945*, Praha 2005. s. 13-15.
Michaela Balášová, Kultura luterské šlechty v severozápadních Čechách na příkladu Štampachů ze Štampachu, in: *Ústecký sborník historický 2005*, Ústí nad Labem 2005, s. 121-153.
Michaela Balášová, Funkční a prostorové uspořádání renesančního zámku v Ahníkově, in: Petr Rak, *Comotovia 2007. Sborník příspěvků z konference věnované výročí 550 let udělení znaku města Chomutova (1457-2007)*, Chomutov 2008, s. 87-105.
Mirjam Skoumalová, Areál zámku čp. 1 v Ahníkově, okres Chomutov, in: *Monumentorum custos 2008: časopis pro památky severozápadních Čech*, Ústí nad Labem 2009, s. 35-38.

Prameny

Václav Mencl, *Zámek Ahníkov, stavební a uměleckohistorický rozbor*, SÚPPOP v Praze, nedat. (příložená dokumentace je podle stavu z roku 1967). Uloženo na NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem.
Jan Muk – Pavel Zahradník, *Zámek Ahníkov, Stavebně historický průzkum zámku*, SÚRPMO Praha 1979. Uloženo na NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem.
NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem, archiv těžební oblasti.

Autoři záznamu

Zuzana Křenková

Datum poslední změny

15.5.2023